గ్రహపాటు

'నరుడా కర్మదాటవశమా' .... అని రాగాలు తీసుకుంటూ సుందరరావు సైకిలు వడిగా తొక్కుకుంటూ పోతున్నాడు. దట్టంగా మబ్బు పట్టటం చేత- ఆ మసక చీకట్లో మనిషికి మనిషి కనబడటము లేదు. వర్షము వచ్చినట్లయితే తోవలోనే తడవడము తటస్థపడుతుందేమోనని ఒక చిన్న సందులోంచి దారితీశాడు. నిజానికది దీపాలు పెట్టే సమయం కాకపోయినా పెద్దరోడ్లమీద అంతటా వెలిగించారు దీపాలను. విద్యుద్దీపాలతో నిత్య దీపావళిగా ఉండే పట్టణాలలో కూడ కొన్ని సందులు కుగ్రామాలను మరపిస్తాయి. మురుగు కాలవలతో-రస్తాకు అరగజము యిటు అరగజము అటు చెత్తతో నిండిపోయి చీకటి పడగానే కీచురాళ్ళ ధ్వనితో- ఎంతో ప్రాణం మీదికి వచ్చినట్లుగా ఉంటుంది సందుల్లోంచి పోవటానికి.

అటునుండి వస్తున్న ఒక మనిషికి ఇటునుండి వడిగా వస్తున్న సైకిలుకీ మధ్య- ఆరు ఏడు సంవత్సరాలుగల పిల్ల బోర్లాపడిపోయింది. సుందరరావు సైకిలు దిగి, పిల్లను లేవదీసి ఎత్తుకున్నాడు. దెబ్బ తదిలిందేమోనని టార్చి దీపముతోచూసి, 'ఎక్కడ తగిలిందమ్మా' అని బుజ్జగిస్తూ అడిగి దుమ్ము దులుపుతున్నాడు అప్పటికప్పుడే పదిమందీ పోగయి "పాటపాడుకుంటూ వస్తున్నావు. పిల్లను చూడలేదుటయ్యా!" అని పావుగంట వరకూ ఒకరి తరువాత ఒకరు మందలించి వెళ్ళిపోయారు. పిల్లను ఎత్తుకొని టార్చిదీపము చేతికిస్తూ "ఇది కావాలా నీకు! తీసుకో. మీ ఇల్లెక్కడ?" అని అడిగాడు.

"మా యిల్లు అదిగో. నేను పోతాను. మా అమ్మ పిలుస్తున్నది" అంటూ దిగిపోయింది.

రెండు గజాల దూరాన వాకిట ముందర నిలబడి. "సరళా! సరళా!" అంటూ పిలుస్తున్నది ఒక స్త్రీ. విరియబోసుకున్న తల వెంట్రుకలను చిక్కు తీసుకుంటూ బయట నిలబడ్డది పిల్ల కోసము. సైకిలు తగిలి పడ్డానని సరళ చెప్పగానే తననెంత తిట్టుతుందో- ఎంత తగవులాట జరుగుతుందోనని సుందరరావు భయ

పడుతూ సైకిలు నడిపించుకొని ఆమె దగ్గరకు వెళ్లి నిలబడ్డాడు. ఆమె పిల్లను ఎత్తుకుని సమాధాన పెట్టుతూ 'ఎక్కడ తగిలిం'దని అడుగుతోంది. టార్చి దీప ముతో సమాధాన పడిన సరళకు దెబ్బ ఎక్కడ తగిలిందో జ్ఞాపకమే లేదు.

తనను ఏమాట అనకుండా సరళ తల్లి అట్లా పిల్లతోటే మాట్లాడటము సుందరరావుకు ఆశ్చర్యం కలిగించింది. "నేను తొందరలో వెళ్లుతున్నాను. నా సైకిలు తగిలి సరళపడిందండీ. పాపం దెబ్బ తగిలింది కాబోలు" అని పిల్ల చెయ్యి పట్టుకొని ఊపి వెళ్ళిపోయాడు. పిల్లమీద చెయ్యివేసి అతడు వెళ్ళిన వైపు శూన్య దృష్టితో చూస్తూ- చైతన్యం లేకుండా అక్కడ ఎంతసేపు నిలబడిపోయిందో- ఆమెకే తెలియదు.

ఆమె ఒక పంతులమ్మ. ఆ రోజు కొంచెము అనారోగ్యముగా ఉండటము వల్ల స్కూలుకు సెలవు పెట్టి తల్లి పిల్ల యింట్లోనే ఉన్నారు. ఆ దినమంతా పుస్త కము తెరవకుండా పిల్లలతో ఆడుకోవటానికి మధ్యాహ్నమే సరళ ఇంటి నుండి వెళ్లింది. పక్కింటి పిల్లలతోనే గదా ఆడుకొంటున్నదని తల్లి అశ్రద్ధగా ఊరుకు న్నది. ఆడుకొని తిరిగి యింటికి వస్తున్న సరళ సుందరరావు సైకిలుక్రింద పడ్డది.

ఆ ఇరుకు సందులో మేడమీద భాగంలోనే సరళ తల్లి ఉండేది. అది రెండు గదుల భాగము. చెక్కలతోను బంకమట్టితోను కట్టబడిన పురాతనపు కట్ట డము గల మేడ అది. బొమ్మరిల్లుకు సరిపడే కిటికీ ఒకటి ముందుగదిలో దక్షిణపు వైపుగా ఉండటము వల్ల, గాలీ వెలుతురు చాల పరిమితిగా ప్రసారమవుతున్నాయి ఆ పంతులమ్మకు అలవెన్సుతో కూడా నూరు రూపాయలు జీతము. అదే వాళ్ళ జీవనాధారము కావటం వల్ల క్లుప్తముగా కొద్ది సామాన్లతో చాల సామాన్యమైన జీవితము గడుపుతున్నారు. ఇరుగూ పొరుగూ ఆమె గురించి ఎక్కువ తెలుసుకొనే అవకాశము కలుగలేదు. ఆమె ఎవరితోను ఎక్కువ మాట్లాడదు. మొగవాళ్ళెవరు ఇంట్లో లేకపోవడం వల్ల వితంతువేమోననీ, వితంతువైతే బొట్టు మంగళసూత్ర మెందుకు ఉంటాయనీ, ఒకదాని తరువాత ఒకటి లెక్కలేనన్ని సందేహాలు కలిగి నాయి వాళ్ళకు. అందులో ఒంటరిగా ఉండే స్త్రీలను గురించి బోలెడన్ని అనుమా నాలు శంకలు కలుగుతాయి ప్రజానీకానికి. అల్లాగే మొదట్లో కొంత కాలము ఉబుసు పోనప్పుడల్లా ఆమె విషయములో ఒక నిర్ధారణకు రావాలెనని ఆ వాడలో ఉన్న వాళ్ళంతా చాలా ప్రయత్నించారు. వాళ్ళకు పైకి ఎంత కనబడ్డదో అంతకంటే

ఎక్కువ ఊహించడానికి ఆధారాలు ఏవీ దొరకలేదు. సామాన్యమైన ఆమె జీవితములో ప్రత్యేకత ఏమీ లేకపోవటం వల్ల ఆమెను విస్మరించారు.

ఆ రాత్రి పిల్లను పడుకోపెట్టి పుస్తకమేదయినా చదవాలని ఆమె ప్రయత్నించింది. పుటలు తిరగవేయటము తప్ప విషయ గ్రహణము కాలేదు. మనసంతా చెదిరిపోయినట్లుగా ఏమిటో ఏమిటో చీకాకుగా ఉన్నది ఆమెకు. సాయంకాలము సైకిలు మీద వచ్చిన పిల్లవాడిని గురించే ఆలోచనలు పోతున్నాయి. సన్నగా-తెల్లటి పిల్లవాడు-ఉంగరాల జుట్టు-ఎడమ చెంపకు చిన్న గుంట-సుమారు పది హేను సంవత్సరాల వయసులో ఉన్న ఆ పిల్లవాడెవరు? అతడు మాట్లాడుతుంటే తన కెందుకో కడుపులోనుంచి బాధ బయలుదేరింది! అనిర్వచనీయమైన ఆ బాధ దేనికి? ఎంత మళ్లించినా తన మనసు తిరుగదెందుకు? మెలకువతో ఉన్నంత సేపూ ఆమె కివే ఆలోచనలు.

కొంతసేపటికి కళ్లు మూతలు పడినాయి. పట్టీపట్టని ఆ నిద్రలో పీడ కలలు. ఒళ్లు బద్ధకించినా తెల్లవారి లేవక తప్పదు. పిల్లకోసమైనా లేచి కాఫీ వంట చేయాలి. మాయ బ్రతుకు! దీని కొక కడుపు—దానికోసం బోలెడు తిప్పలు! స్కూలులో పిల్లలకు పరీక్షలు దగ్గరికి వచ్చాయి. కొంతమంది పిల్లలు తన యింటికి వచ్చి పాఠాలు చెప్పమని వేధించుకొని తింటున్నారు. దేశంలో జరిగిన అలజడివల్ల, ఆ మధ్య కాందిశీకులుగా ఇటుఅటు తిరిగి ఇప్పుడిప్పుడే స్వస్థానాలు చేరుకుంటున్నారు ప్రజలు. ఆ కారణంగా విద్యార్థులకు పోర్షను సరిగాకాలేదు. ఈ పరీక్షలకు పిల్లలతో పాటు ఉపాధ్యాయులుకూడా కష్టపడాలి ముఖ్యమైన పాఠములమీద కంఠతః చదువు కోవటానికి సులువైన నోట్సు తయారుచేసి యివ్వమని గొంతుమీద కూర్చుంటు న్నారు విద్యార్థులు, అటువంటి నోట్సు పిల్లలకు తయారుచేయాలని ప్రయత్నించింది కాని సాగలేదు! పేపరు చదవటానికి యత్నముచేసినా మనసు స్వాధీనములోలేదు!

ఆ పిల్లవాడే.... తెల్లగా.... సన్నగా.... కళ్లకు కట్టినట్లుగా.... ఎదురుగా సిద్ధమవుతున్నాడు. తా నెవరు-ఆ పిల్లవా డెవరు? దారే పోయేవాడు తననేమి చేశా డని ఆ విధంగా మనసు పాడయింది? సీలలు తీసిన యంత్రములాగ తననుచేశాడు ఆ బాలుడు! అతని నెప్పుడయినా తాను చూసినట్లూ ఎక్కడైనా పలకరించినట్లూ! ఆ ఊరు వచ్చిన ఏడాదిలో స్కూలుకుతప్ప తాను యింకెక్కడికి వెళ్లి యెరుగదే! అందులో తానా ఊరు వచ్చిన కొద్ది దినాలకే పెద్ద అలజడి ప్రతివాళ్లు కాందిశీకు

లుగా క్షేమంకరమైన పరిసరాలకు వెళ్లి తలలు దాచుకొన్నారు. తనెక్కడికీ వెళ్ల లేదు. తన కెవరయినా దిక్కా- మొక్కా- ? బయట ఎంత అల్లరి జరుగుతున్నా, చుట్టు ప్రక్కల గుడిసెలు దహింపబడుతున్నా, ఇరుగు పొరుగుల ఇళ్లు బజారులు శవాలతో నిండిపోయినా, భయంకరమైన అరుపులు తుపాకి చప్పుళ్లు చెవులకు హోరెత్తించి భయము పుట్టించినా, తలుపులు వేసుకొని బిడ్డను దగ్గర కూర్చోపెట్టు కొని రామస్మరణ చేయటము తప్ప తానేమీ ఎరుగదే! ఇంతమాత్రపు అదృష్టముతో నయినా తనను బ్రతకనివ్వడా దేవుడు! ఏ జన్మలో చేసినా పాపమో యీ జన్మలో అనుభవిస్తున్నా మంటారు. ఇప్పుడు తానను భవిస్తున్నది ఎప్పటి పాపఫలమో! తానేమి పాపము చేసినందువల్ల యీ పరితాపము - యీ సంక్షోభములతో జీవచ్ఛ వము లాగ యిన్ని సంవత్సరాలనుంచీ జీవితము గడుపుతున్నది! తినే తిండి అయినా ఒంటికి పట్టకుండా నీళ్లు కారిపోతున్నదే! ఒక జన్మలో చేసిన పాపానికి మరుజన్మలో శిక్ష ననుభవించే మానవుడు-తనకెందుకు శిక్ష విధించాడో తెలుసుకునే అవకాశము లేదాయెను! భగవంతుని మాయ మానవశక్తికి అతీతము.

*   *   *   *

గోవిందరాజుల కేశవరావు అబ్కారీ ఇన్స్పెక్టరుగా పనిచేస్తూ తల్లిని చెల్లె లిని వెంట బెట్టుకొని కొత్తగా బదిలీఅయిన ఊళ్లో కాపురము పెట్టాడు. పుట్టింటికి వెళ్లిన భార్యను తీసుకు రావాలని పురుడు వచ్చిన పదకొండో రోజునుంచి ఉబ లాట పడుతున్నాడు. కాని ఆ ఉద్యోగులలో అతనికి కోరినప్పుడు సెలవు దొరక టమే లేదు. 'మూడవ నెలలో అయితే మేమే దిగపెట్టుతా'మని మామగారు వ్రాసిన ఉత్తరము కేశవరావుచేత అవమానిత మయింది. 'సాధ్యమైనంత త్వరలో భార్యను కొడుకును తీసుకువచ్చే ఉపాయమేమిటా' అని వెతుకుతూ ఉండగా దేవు డల్లే మేనమామ వెంకయ్యగారు వచ్చారు. ఇంకేమి. ఆ సాయింత్రమే మేన మామను పంపి మూడోనాటికల్లా ఇరవయి ఒక్కరోజు వెళ్లిన బాలెంతను పసి బిడ్డను పిలిపించాడు. ఇరవయి అయిదో రోజు అత్తవారికి తెలుపమని తల్లి అంటున్నా లక్ష్యపెట్టకుండా బారసాల చేసుకొని సుందరరావని తన తండ్రి పేరు పెట్టాడు.

ఆ యింట్లో పదిహేనేళ్లనుంచి చిన్నపిల్లలు లేకపోవటమువల్ల ఇంట్లో ఉన్న వాళ్లందరికీ బాలుడు అపురూప మయ్యాడు. కొడుకుని ప్రేమతో ఎత్తుకున్నప్పటికీ

బాలుడు ఎక్కువ మురదము కూర్చలేదు తండ్రికి. తమ దాంపత్య జీవితంలోకి ఆ బాలుడంత తొందరగా-పిలువని పేరంటంలాగ-ప్రవేశించినందుకు ఎక్కువ ఆహ్లాదము చూపలేకపోయేవాడు. కేశవరావు పెండ్లి అయి సరిగా పదమూడు నెల లయినది. అందులో ఏడవనెల రాగానే ఉమ పురిటికి వెళ్లింది. నోటితో ఆర్భాటపడే రకము కాకపోయినా అతనికి ఒంటరి జీవితము విసుగు పుట్టింది. అందులో అతనిది అదొక మాదిరి ప్రకృతి. ఎక్కడ ఉండవలసినవాళ్లు అక్కడ—ఎక్కడ ఉండవలసిన వస్తువులు అక్కడ—ఉంటేనే గాని తోచదు. లేనిపక్షాన చికాకుపడి మహాసంగ్రామం జరిగించేటంత పని చేస్తాడు. తాను ఏదో ఆలోచిస్తూ మౌనంగా ఉన్నా భార్య సమక్షంలో ఉండాలని నిర్దేశించేవాడు. లేకపోతే తోచేది కాదు.

ఉమ పుట్టింటినుంచి వచ్చిన రెండు నెలలకే, కేశవరావుకు చిన్న గ్రామాలు పర్యటన చేయవలసిన పని కలిగింది. ఆ విషయమై కచేరీ నుంచి వచ్చిన దగ్గర్నుండి ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇష్టం లేకపోయినా వెళ్లక తప్పదు. రెక్కలమ్ముకున్న తరువాత ఎంతటి వారైనా ప్రభుత్వానుచరులే కదా!

"కేశవా! ఉమను పుట్టింటికి పంపితే బాగుండదూ? బాలెంతరాలాయెను. ఎంత వద్దన్నా తడిలో తిరగక మానటములేదు. నీవు వచ్చేవరకు పంపిస్తే, పిల్లవాడుకూడా కాస్త ఒళ్లుచేసి బాగుంటాడు." అన్నది తల్లి అన్నపూర్ణమ్మగారు.

"ఎందుకమ్మా మళ్లీ వాళ్లింటికి పంపటము కష్టమో, నిష్ఠురమో పిలిపించాము. ఉండనీ వచ్చినవాళ్లను. మళ్లీ వాళ్లను పిలిపించటానికి ఇంకో మనిషి కావాలి. ఎక్కడ ఉండవలసిన వాళ్లను అక్కడ ఉండనీ" అని తనకు ఎంత మాత్రము ఇష్టములేదని తల్లి తెలుసుకోవాలనే ఉద్దేశ్యముతో కనుబొమలు ముడివేసి గట్టిగా అన్నాడు

అతనికిష్టములేని విషయము ఏదయినా తరచి ఎరుగదు తల్లి అన్నపూర్ణమ్మగారు. ఒకరు చెప్పితే వినే రకముకాదని ఆమె మొదటినుంచీ ఎరుగును.

ప్రయాణానికి దంపతులిద్దరు సర్దటము మొదలుపెట్టారు. ఇంట్లోఉన్న సామాను బయటికి తీసి శుభ్రముచేయటానికి ఉపుకు, లేనివస్తువులు కొనుక్కొని రావటానికి తిరిగి తాను వచ్చేవరకు ఇంట్లోకి కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయటానికి కేశవరావుకు ఒక రోజంతాపట్టింది.

ఆ సాయంత్రము రైలుకు సగము ప్రాణంతో బయలుదేరాడు. బండి కను చూపు దాటేవరకు 'జాగ్రత్త, జాగ్రత్త' అని తల్లితో చెప్పుతూనే ఉన్నాడు.

'నేను త్వరలో పని పూర్తిచేసుకొని వస్తాను' అని కళ్లతో భార్యను లాలి స్తూనే ఉన్నాడు. బండి గబగబా స్టేషనుదిశకు వెళ్లిపోయింది. బండిచక్రమువలెనే అతని హృదయము తిరుగసాగినది; కళ్ళలో నీళ్లు సుళ్లు తిరిగినవి.

అన్నపూర్ణమ్మగారికి కూతురెంతో ఉమ అంతగా తోచేది. అందులో కొడు కునుగన్న కోడలాయెను ఉమ: తెల్లవారు ఝామున నాలుగుగంటలకే లేచి మను మడికి ఉగ్గుపెట్టి తనదగ్గరే పడుకోపెట్టుకొనేది. నాలుగురోజు లయేసరికి బామ్మగారి బట్టలు మనుమడి బట్టలు ఒక రంగులోకి వచ్చాయి.

కోడలిని కింద నడవనీయటము లేదు అన్నపూర్ణమ్మగారు. తడిలో తిరుగ కూడదనీ, ఎక్కువగా బయటకు రాకూడదనీ కోడలిని జాగ్రత్తపరచేది అత్తగారు.

కాని భయపడేవాళ్లకు ఏదోఒకటి రానే వస్తుంది. పెనిమిటి వెళ్లిన పదో నాడు ఉమకు పెద్దజ్వరము. డాక్టరు పరీక్షచేసి పిడుగులాంటిమాట అన్నాడు:

"ఈమెకు డిప్తీరియా వచ్చింది. ఇది అంటువ్యాధి. ప్రతి నిమిషమూ వ్యాధిలో మార్పు కలుగుతూ ఉంటుంది. అనుక్షణమూ డాక్టరుసలహాతో అవసర ముంటుంది. మీరు ఐసొలేషను ఆసుపత్రిలో చేర్చండి. మగవాళ్లుకూడా ఎవరూ లేనట్లున్నారు. ఇంట్లోనే అట్టేపెట్టుకుంటే యిబ్బంది పడతారు. ఏమంటారు?" అన్నాడు డాక్టరు. ఆయన కేవలము సంప్రతించి సలహాలు మాత్రమే యిచ్చే డాక్టరు. మందులు ఏ డాక్టరువద్ద తీసుకోవలసినదీ, పేటెంటు మందులు ఎక్కడ కొనవలసినదీ ఖండితంగా చెప్పుతాడు. తన యింటికి వచ్చి చూపించుకున్నదాని కంటె రెట్టింపు ఫీజు రోగియింటికి వస్తే తీసుకుంటాడు, పందలుగా రోగులను నిత్యమూ పరీక్షిస్తాడు. విసుగులేదు. విరామములేదు. కేవలము ధనోపార్జనే చూసు కోకుండా రోగియొక్క స్థితిగతులుకూడా గమనించి సలహాయిచ్చే రకము.

"బాబూ: అమ్మాయి పసిబిడ్డతల్లి. పిల్లవాడికి పాలయిబ్బంది జరుగమూ తల్లిని అక్కడకి పంపితే? ఆసుపత్రిలో తల్లిదగ్గిర ఉండటానికీ, ఇంట్లో పసిపిల్ల

వాడిని చూసుకోటానికి నే నొక్కదాన్నే ఉన్నాను. నా కొడుకు ఊళ్లోలేడు. నేనేమి చేసేది నాయనా?" అన్నది అన్నపూర్ణమ్మగారు. భయంవల్ల కాళ్లు వణికినాయి.

"డిఫ్తీరియా కేసులే యిప్పుడు చాలా ఎక్కువగా ఉన్నాయి. అందులో మీ వాడలో చాలా ఉమ్మరంగా ఉంది. మీరు ఆలోచిస్తూ కూర్చోటానికి ఇది సమయముకాదు. ఒక గంటలోపల ఆసుపత్రికి తీసుకొనివెళ్లి చేర్పించండి. ఆపైన అనుకొని లాభములేదు. ఈ చీటి అక్కడ చూపించండి" అంటూ తన ఫీజు తీసుకొని అన్నపూర్ణమ్మగారిని మరిమరి హెచ్చరించి వెళ్లిపోయాడు.

అన్నపూర్ణమ్మగారికి పెద్దచిక్కు వచ్చింది. ఆలోచించటానికి సమయమూ లేదు-సలహాయిచ్చే దిక్కూలేదు యింట్లో. హిందుస్థానీ మాట్లాడే ఊరు కావటంవల్ల పరిచయమున్న వాళ్లైనా లేరు. విధిలేని నిశ్చయంతో-నౌకరు సహాయంతో-అద్దెకారులో కోడలిని వైద్యాలయంలో చేర్చింది. కోడలికి ధైర్యంచెప్పి ఇంటికి వచ్చి పసివాడిని చూసి దుఃఖము పట్టలేక గట్టిగా ఏడ్చింది. పట్టుపట్టుమని ఆనాటి కానాడు అలవాటు చేసిన పోతపాలతో కడుపునిండక ఒకటే ఏడుపు పిల్లవాడు. ఇంట్లో పసిపిల్లవాడిని చూసుకోవటమూ వైద్యాలయములో ఉన్న కోడలిని కనుక్కోవటమూ అన్నపూర్ణమ్మగారి కొక్కదానికి దుష్కరమైనది. కొడుకు ఎక్కడున్నాడో తెలియదు ఈ సంగతి వ్రాయటానికి. 'అల్లుడు ఏదో కొంపమునుగుకొని పోయినట్లుగా కూతురిని నెలరోజులక్రిందట తీసుకొనివెళ్లాడు. ఆ పిల్ల చేతికింద ఉంటే చాల సులువుగా ఉండే'దని అన్నపూర్ణమ్మగారు అల్లుడిమీద కోపము చేసుకుంది; కాని తిప్పుకున్నది వెంటనే. 'తన కొడుకువంటివాడేఅల్లుడూను' అనుకొని తన అవ్యక్తతకు నవ్వుకొన్నది అంత ఆయోమయంలోనూ.

ఐసొలేషను ఆసుపత్రిలో ఉమను చూడటానికి వెళ్ళి; అన్నపూర్ణమ్మగారిని అక్కడివాళ్ళు నానాయిబ్బందులు పెట్టేవాళ్ళు. భాషరాని కారణంచేత - అమాయకత్వంవల్ల-నలుగు రయిదుగురిని అడుగుతూ-వాళ్ల సహాయంవల్ల కోడలిమంచము దగ్గరికి వెళ్లేది. మెడ యిటు అటు కదలించటానికి వీలులేకుండా ఒకే పొజిషన్ ఉండేఏర్పాటు చేశారు ఉమకు. ఆ మంచాలు-ఆ గదులు-శుచిశుభ్రానికి నియమాలు-ఊరి బయట నిర్మలమైన వాయువు-అంతమంది ఘనవైద్యులు, రోగులకు పరిచర్య చేయటానికి నర్సులు-ఈ అట్టహాసమంతా చూసి అన్నపూర్ణమ్మగారు తప్పకుండా తన కోడలికి నయమవుతుందనీ, పెద్దపెద్ద డాక్టర్ల సమక్షాన ఉమను చికిత్స పొంద

టానికై అక్కడ ఉంచటములో వ్యాధికితగిన జాగ్రత్తపడ్డానని తృప్తిచెందింది. ఆ వాడలో అప్పుడప్పుడే ఏడెనిమిది కేసులు బయలుదేరాయి. చేర్పించిన దగ్గర్నుంచీ గంటలు లెక్కపెట్టుకుంటూ-పిల్లవాడితో అవస్థపడుతూ-ఆందోళనతో ఒక్కొక్క రోజే గడుపుతున్నది. ఈ మూడు రోజులనుంచీ ఏవేళప్పుడు అన్నపూర్ణమ్మగారింట్లో పొయ్యిరాజిందో, ఆమె విస్తరాకు ఎప్పుడు మడిచిందో, ఇంట్లోఉన్న నౌకరుకూడా ఎరుగడు. ఆవిధంగా మరో రెండు రోజులు గడచాయి గడ్డుగా.

ఒకరోజంతా ఉమను చూడటానికి వెళ్లలేదు. ఆ రోజంతా పిల్లవాడు ఒకటే ఏడుపు అంటువ్యాధుల దగ్గరకి పసివాడిని తీసుకొని వెళ్లటానికి మనసొప్పలేదు. ఆ సాయంకాలము తలవని తలంపుగా అయిదుగంటల రైలులో అన్నపూర్ణమ్మ గారి తమ్ముడు వెంకటరామయ్యగారు దిగారు. కళ్లకునీళ్లు తెచ్చుకొని అన్నపూర్ణమ్మ గారు తమ్ముడికి వివరాలన్నీ చెప్పి వైద్యాలయనికి వెళ్ళి చూసిరమ్మని పంపించింది. నౌకరు సహాయంతో వెళ్ళిన వెంకయ్యగారు వైద్యాలయమంతా నాలుగుసార్లు కలయతిరిగారు; ప్రతి మంచము దగ్గరకు వెళ్ళిచూశారు. వెళ్ళినమంచము దగ్గరకే మళ్లీవెళ్లి చూశారు; దాటివచ్చిన గదినే తిరిగి ప్రవేశించి పరిశీలించారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లెవరు ఉమనుగురించి వివరంగా చెప్పలేకపోయినారు. అన్నపూర్ణమ్మగారు చెప్పిన గుర్తులుగల హాలులో ఉన్నవాళ్లందరూ ఆ మధ్యాహ్నమే-అవతల వరండా లోనుంచి-లోపలికి వచ్చినవాళ్లు. అక్కగారు చెప్పిన 32వ నెంబరు గల మంచము మీద ఎవరో కొత్తవాళ్లున్నారు. వాళ్లది మార్వాడీభాష. ఇటు అటు తిరిగి వేసారి పోయిన వెంయ్యగారు ఆపాదమస్తకమూ చెమటతో తడిసిపోయారు.

ఆరుగంటలు కావచ్చినది వైద్యాలయపు నౌకరు వెంకయ్యగారిని ఇంటికి వెళ్లమని అన్నాడు.

"నేను 32వ నెంబరు రోగిని చూడటానికి వచ్చాను. సాయంకాలము ఆరు గంటలనుంచీ ఆసుపత్రిఅంతా కలయతిరిగి చూశాను. ఎక్కడా కనబడలేదు. చూడ నిదే ఎట్లా వెళ్లను? నీవు చూపించగలవా?" అని ఆశతో మాట్లాడారు.

ఈ దవాఖానాలో బ్రతికున్నవాళ్లు మంచాలమీదఉంటారు. ప్రాణాలు పోయిన వాళ్లు-వెట్లదగ్గర గదిలో-శవాలయి ఉంటారు. 32వ నెంబరు రోగి మంచముమీద లేదంటే క్రిందగదిలో ఉండవచ్చును. రోజుకు లెక్కలేనంతమంది చచ్చిపోతు న్నారు. రోగుల సంఖ్యకు తగినంతమంది నౌకర్లులేరు. అక్కడికి వెళ్లి చూసు

కోండి, అటువైపు వెళ్ళండి’ అంటూ తన పనిమీద వెళ్ళిపోయాడు.

“అయితే యిక్కడ డాక్టర్లు లేరూ? రోగిని గురించి వివరాలు మాకు ఎవరు తెలుపుతారు? మంచంమీద లేకపోతే క్రింద గదిలో ఉండవచ్చుని అవాచ్యము మాట్లాడుతావేం? మనిషివి కాదూ?” అంటూ వెంకయ్యగారు అన్న మాటలలో ఒక్కటయినా ఆ నౌకరు వినిపించుకోలేదు. హిందూస్థానీ రాని కారణం వల్ల ఈ ప్రశ్నలకు జవాబులిచ్చేవాళ్ళు లేకపోయినారు. తెలుగులో పెట్టిన మొరలు ఆలకించే వారు లేరు!

తొమ్మిది కావచ్చింది.

ఆ పగలంతా ఉపవాసము చేసి-క్రిక్కిరిసిపోయిన మూడవ తరగతిలో-చెమటలు కారుకుంటూ హైరానగా ప్రయాణము చేసినందువల్ల చాలా బడలికగా ఉన్న ఆయన- వైద్యాలయములో రోగి కనబడకపోవటము, అక్కడి నౌకరు నిర్లక్ష్యముగా అవాచ్యంపలుకుతూ వెళ్ళిపోవటము చూసి స్తంభించిపోయారు. ఎటూ పాల్పోక....నిర్ఘాంతపోయి....అక్కడే స్తంభానికి చేరగిలబడిపోయారు.

అప్పుడు వెళ్ళిన నౌకరు ఒక గంటకు తిరిగి వచ్చాడు. ఈసారి మందు సీసాలన్నీ ఖాళీగా ఉన్నాయి.

“డాక్టరుగారు ఎప్పుడు వస్తారు?” వెంకయ్యగారు నిస్త్రాణతో అడిగారు.

“ఇంకా వెళ్ళలేదూ? నేను చెప్పినది వినబడలేదా? డాక్టరుగార్లు యిక్కడ చాలామంది ఉన్నారు. మీకు ఎవరితో పనిఉంది? రాత్రి పది తరువాత ఒక డాక్టరుగారు వస్తారు. ఉదయము ఎనిమిది గంటల తరువాత ఇంకొక ఆయన వస్తారు, పన్నెండు గంటలకు ఒక డాక్టరుగారు వస్తారు. ఎవరు వచ్చినా బ్రతికి ఉంటేకదూ మందు మార్చి మందు యివ్వటానికి? నేను అప్పుడు చెప్పినట్లుగా చేయండి. ఆ గది మీద ఉండే నౌకరు కూడా యింటికి వెళ్లతాడు-కొత్తవాడు వస్తాడు. దానిలో కూడా మీకు ఆలస్యమవుతుంది.” సామానులు లెక్క చూసుకొని అలమారీలో పెట్టి తన పని మీద వెళ్ళిపోయాడు. వాడు ఒక్కడే అక్కడ వచ్చీరాని తెలుగులో మాట్లాడగలిగినవాడు.

ఇంటి నౌకరు వెంకయ్యగారిని చెయ్యిపట్టుకొని క్రిందికి తీసుకొని వచ్చాడు. ఆ మెట్ల దగ్గరే ఎవరో ఇద్దరు నిలబడి కళ్ళు తుడుచుకుంటున్నారు.

"ఏం నాయనా! మాకు పట్టిన ఖర్మము మీకు పట్టిందా? ఈ రాత్రివేళ ఏం చేదాము? దగ్గరలో బండి కూడా దొరకదే? ఎట్లా నాయనా?" అన్నారు వెంకయ్యగారు.

"నేను వెళ్ళి బండి తెస్తాను. కాని మనకు రెండు బళ్ళు దొరుకుతాయో లేదో?" అవతల నుంచి ఒకాయన అంటున్నాడు.

"ఈ రాత్రివేళ-ఈ అంటువ్యాధి శవాలు ఇంటికి తీసుకుని వెళ్ళడము ఎందుకు? ఇటునుంచి ఇటే తీసుకొని వెళ్ళితేసరి. ఏమండి మీరేమంటారు?" అని వాళ్ళల్లోనుంచి ఇంకో గొంతు అంటున్నది.

"నేను ఇంటకి తీసుకొని పోకతప్పదు. మావాళ్లు ఏమంటారో? ఈ కబురు వాళ్లు వినందే? నేను స్వతంత్రించి ఏపనీ చేయలేను." అని బిగుసుకొనిపోయిన కంఠంతో వెంకయ్యగారు అనలేక అన్నారు.

"చూడండీ ఏమి లాభము? పనికిరాని వస్తువయిన తర్వాత, ఇంకా మన దన్న వ్యామోహము ఎందుకు? అంటువ్యాధి శవాలను ఎవరయినా దహనపరచరు. మీ యిల్లు యిక్కడి నుంచి రెండు మైళ్లైనా ఉంటుంది. మరీ రాత్రయిపోతే తెల్ల వారితే గాని తీసుకొనిపోవటానికి వీలుండదు తెల్లవార్లూ శవ జాగరణ కష్టము-అందులో అంటువ్యాధి. వింటున్నారా? కనుక మనము నాలుగు శవాలను ఒక బండిలోనే తీసుకొని వెళ్ళవచ్చును. పని పూర్తి చేసుకొని ఎవరిదారినవాళ్లు వెళ్లుదాం అంటూ మరొక అయన సలహాగా చెప్పాడు.

వెంకయ్యగారు స్వతంత్రించి ఏమీ చెప్పలేకపోయారు. వాళ్ళను కాదంటే తనకు వేరే సహాయము దొరకదు వాళ్ళకేదోవిధంగా కొంచెము తెలుగుమాట తెలుసును. రాత్రి పదిగంటల వేళ- మాట తెలియని కొత్త ఊళ్లో- తమకు ఎవరు? ఇంట్లో అయినా మరొక దిక్కులేదు. తన అక్కగారు ఆడది- అందులో పెద్దదీను. అసలు ఈ దుఃఖాన్నే తట్టుకోలేకుండా ఉంటుంది. ఎంతసేపు ఆలోచించినా ఏమీ

తోచలేదు. చివరకు వాళ్ల సలహా ప్రకారమే వెళ్లాలని నిశ్చయించారు. ఆగదిలో నంబర్లువేసి ఉంచిన నాలుగు శవాలను బండిలో పెట్టుకొని పని ముగించి ఎవరి త్రోవన వారు వెళ్లారు.

"ఎక్కడ పుట్టి ఎక్కడ మన్ను అయినావు తల్లీ! ఎవరికీ తెలియకుండా ఎంత పని జరిగిపోయింది!" అనుకుంటూ వెంకయ్యగారు ఇంటికి వచ్చి తలుపు కొట్టారు

ఆ రాత్రికి వైద్యాలయములో పడుకొన్నారేమోఅనుకొన్నది అన్నపూర్ణమ్మగారు, తలుపు కొట్టగానే భయంతో తీసింది. లోపలికి వచ్చిన వాళ్ల మాటా మంచీ లేకుండా ప్రతిమల్లాగ- నిలబడిపోయినారు.

ఎంతోసేపటికి "అన్ని పనులు ముగించివచ్చానే అక్కయ్యా!" అంటూ కుప్పగా కూలిపోయారు వెంకయ్యగారు.

అన్నపూర్ణమ్మగారిని పట్టసాధ్యం కాలేదు. కొడుకు లేనప్పుడు ఇంత పని జరిగిందని తల నేలకు వేసి కొట్టుకొన్నది. ఆ రాత్రి గడపటమే కష్టమయింది. తెల్లవారిన తరువాత ఎరిగిన రెండు మూడు ఊళ్ళకు కేశవరావు కొరకు కబురు చేశారు కాని ఎక్కడున్నదీ సరిగా తెలియలేదు. బాధలో యిది ఒక బాధగా పరిణమించింది.

తెల్లవారితే పదోరోజనగా ఆ రాత్రి పదిన్నర రైలులో కేశవరావు వచ్చాడు. భార్యకని తెచ్చిన బహుమానాలతో- మల్లెపూలు మరువంతో.

ఉమాదేవి కర్మలకు సర్వమూ సిద్ధము చేస్తున్న వెంకయ్యగారు తలుపు తీసి "నాయనా ఎంత పని జరిగిందిరా" అని పట్టుకొని దుఃఖించాడు. కేశవరావు అయోమయంలో "ఏమిటి చెప్పు మామయ్యా" అంటూ తన తల్లికేమయినా సంభవించిందేమోనని ఊహించాడు.

ఒక్కొక్క మాటే వెంకయ్యగారి నోటి వెంట విని- అక్కడే- ఆ నిలుచున్నచోటనే- కుప్పగా కూలిపోయాడు!

శ్మశానముదాకా వెళ్ళి చూస్తే శ్మశాన వైరాగ్యమన్నా కలుగుతుందేమో, ఉమ చనిపోయినట్లుగా లేదు- తన తల్లి తాను వద్దంటున్నా వినక పుట్టింటికి పంపినట్లుగా ఉంది కేశరావుకు! పాలకొరకేడ్చే పిల్లవాడిని చూడగానే గుండెజల్లుమనేది.

ఆ రాత్రంతా వెంకయ్యగారు వైరాగ్యబోధ చేశారు. ఆ సమయంలో ఎవరూ చెప్పగలిగేదీ అదేకదూ!

కర్మలు యధావిధిగా జరిపించారు.

* * * *

కేశవరావు భార్య మరణం వల్ల నిర్ఘాంతపోయిన మనిషి నిర్ఘాంతపోయినట్లుగానే ఉన్నాడు. మనిషి చాలా గంభీరుడై మౌనము ఎక్కువ చేసుకొన్నాడు.

తల్లికుండే బాధ్యతతో అన్నపూర్ణమ్మగారు కొడుకు పునర్వివాహము మాట ఎత్తుతూ వచ్చింది. కాని కేశవరావు ఆ ధ్యానలో లేకపోవటము గమనించి నిరుత్సాహపడేది. కోడలు పోయిన మూడవ ఏట వృద్ధురాలు రాలిపోయినది.

కేశవరావు తల్లిపోయిన తరవాత నౌకర్ల సహాయంతో కొడుకు సంరక్షణకు స్వయంగా పూనుకొన్నాడు. భార్యపోవటంతో అత్తవారు పగవారయినారు. తమ కూతురిని సరిగా చూచుకోలేదనీ, అశ్రద్ధగా ఆసుపత్రిలో చేర్చారనీ, మరణమే వింతగా ఉందనీ, ఏమేమిటో పుకార్లు బయలుదేరతీశారు

కాని కేశవరావు మాత్రము మౌనముద్రాలంకారుడయినాడు! నీళ్ళలో రాయి వేస్తే—రాయి కనబడుతున్నంత వరకు నీళ్ళల్లో సందు—రాయి మునిగిన తరువాత ఎప్పటి ప్రవాహము! పదిహేనుసంవత్సరాలు కాలగర్భములోకలిసిపోయాయి..

తండ్రీ కొడుకులు ఒకరికొకరు తోడునీడలయినారు. ఉద్యోగరీత్యా ఎన్నో ఊళ్ళు తిరిగారు. ఆనాటి పసికందు సుందరరావు పెద్దవాడయి కాలేజీలో ప్రవేశించాడు కొత్తగా.

అంత పెద్దయింట్లో తండ్రీకొడుకు లిద్దరే. బంధువుల రాకపోకలు అసలే లేవు. తండ్రికి మౌనము ఎక్కువయిన కొద్దీ కొడుకుకు ఒంటరితనమెక్కువ కాజొచ్చినది. పిల్లలతో చాల సరదాగా సంతోషంగా కాలక్షేపము చేస్తూ ఉంటాడు.

* * * * *

పరమపదించిన గాంధి మహాత్ముని అస్థికలు గంగలో కలిపే దినమది. ఆ పవిత్రోత్సవంలో అందరు పాల్గొన్నవారే. నది ఒడ్డున ఇసుక వేస్తే రాలకుండా-

ఉన్నారు జనము. సరిగా అస్థికలను గంగలో కలుపుతున్న సమయాన పై నుంచి ఒక విమానము పుష్పవృష్టి కురిపించింది. విమానం వైపు అందరూ తలలు పైకెత్తి చూస్తున్నారు. పైనుంచి క్రిందికి దృష్టి మరల్చే కేశవరావు కళ్లు గర్ల్ గైడ్సు నడుమ తెల్లచీరె కట్టుకొని నిల్చున్న యువతిపైన పడ్డాయి. ఆ గుంపంతా టీచర్లూ-విద్యార్థినులూను. వాళ్ళంతా ఒకరినొకరు సంప్రతించుకొని బస్సు ఎక్కుతున్నారు. ఆమె ఎవరు? ఆమె ఎవరు? మనసు పదే పదే ప్రశ్నించింది.

కేశవరావు సుందరావును పిలిచి కారుదగ్గరికి వెళ్ళాడేగాని దృష్టి ముందుగా సాగిపోయిన బస్సుతోనే వెళ్ళింది

నదికి ఊరికి సుమారు ఏడు మైళ్ళ దూరము. కేశవరావు తన కారును వేగంగా నడిపిస్తున్నాడు. సగము దూరములో నిలిచిపోయిన బస్సును తండ్రికి చూపించి "నాన్నా! బస్సు ఎందుకో నిలిచిపోయింది నాన్నా! ఒకరోజు నేను వస్తుంటే నా సైకిలు తాకి పడ్డది . అటుపక్కగా కూర్చున్నదే ఆమే ఆ పిల్లతల్లి. ఆనాడు పిల్ల పడగానే నన్ను ఎంత తిట్టుందోనని భయపడ్డాను. కాని ఏమీ అనలేదు. మాట్లాడకుండా ఊరుకుంటే నాకే ఆశ్చర్యమనిపించింది" అని తండ్రికి వాళ్ళిద్దరిని చూపించాడు

ఆమె! నదీతీరాన తాను చూచి చకితుడయిన యువతే! ఎవరు ఆమె: ఇంత చేటు ఒకరి పోలికలు ఇంకొకరిలో ఉంటాయా? సృష్టిలో ఈ విగ్రహాలన్నీ-ఒక కర్మాగారములో-ఒక చేతిమీదుగా తయారవుతాయి కాబోలు! రక్తపుస్పర్శ ఉంటేనే గాని పోలికలు కలవవని అంటారు. మానవుడి పుట్టుక-పోలికలు-చూచిన కొద్దీ విచిత్రము!

ఆ దేవతాదర్శనమైన దగ్గర నుంచీ కేశవరావు మరింత గంభీరుడైనాడు!

* * * * *

ఒంటరిగా పెరుగుతున్న సరళకు మంకుపట్టు జాస్తి. అందులో తల్లి పర ధ్యానంతో-తనను విసిగించకుండా ఉంటే చాలునని-అన్నింటికీ పిల్లమాటే చెల్లిస్తూ వచ్చింది. ఆరోజు స్కూల్లో జరగబోయే నాటకానికి వెళ్ళితీరాలని గంటనుంచి పేచీ పెట్టున్నది. నాటకానికి వెళ్ళినట్లయితే ఆరాత్రికి చాల పొద్దుపోయేటట్లున్నది యింటికి రావటానికి. తోడు ఎవరూ లేకుండా, అంత రాత్రివేళ యింటికి రావటము ప్రమాద కరము. అందులో దెబ్బతిన్న ప్రాణానికి మరీ భయము!

ఎన్ని కొత్త వస్తువులు యిచ్చినా.... ఎన్ని మాటలు చెప్పినా....తల్లికి లొంగటము లేదు, ఏ మాటాఆలకించని ఏడుపు.... ఒకటే మారాము ఆరంభించింది.

ఆ దారినే తండ్రితో కారులో పోతున్నాడు సుందరరావు. ఇరుకుసందులో నిదానంగా పోతున్నది కారు. పిల్లఏడుపు వినబడగానే జ్ఞాపకము వచ్చి-తండ్రితో చెప్పి కారు ఆపు చేయించాడు. కారు దిగి తలుపుకొట్టాడు.

తలుపు కొట్టేది పక్కయింటి పిల్ల కాబోలనుకొని, "సరళ ఆడుకోవటానికి యిప్పుడు రాదమ్మా" అని జవాబిచ్చింది తల్లి. అప్పటికే తలుపు నెట్టుకొని సుందరరావు లోపలికి వచ్చాడు.

"ఎందుకండీ ఏడుస్తోంది! నేను ఎప్పుడు ఈ దారిన వచ్చినా తలుపులు వేసే ఉంటున్నాయి. మేము మా కారుతో సిటీ వైపు వెళ్ళుతున్నాము. అమ్మాయిని పంపుతారా! మేము తిరిగి యింటికి వెళ్ళేటప్పుడు దింపేసి వెళ్ళుతాము. పంపరూ ?" అన్నాడు క్రాపు సవరించుకుంటూ.

"రోజూ పేచీ పెట్టే పిల్లలను ఎంతవరకు సముదాయించగలను ? కొత్త వాళ్ళతో వస్తుందో-రాదో ? నానాయిబ్బంది పెట్టుంది నాయనా ! అది సామాన్యురాలు కాదు" అన్నది.

"ఏం సరళా? నాతో రావూ? కారులో తీసుకొనివెళ్ళి మళ్ళీ తీసుకు వస్తాను. బొమ్మలు బిస్కట్లు కొనుక్కుందాము. రాపోదాము" అంటూ చేతులు చాపాడు.

వాకిట్లోకి వెళ్ళి కారు నిజంగా ఉన్నదో లేదోనని చూసి వచ్చింది. "అమ్మా నాకు బట్టలు వేసి పంపవే. నేనూ కారులో వెళ్ళి వస్తా"నని గంతులు వేసింది సరళ. బట్టలు వేసుకొని తల దువ్వుకొని ముస్తాబైంది తల్లి మెడలో ఉన్న ముత్యాలహారము తీసి పెట్టించుకున్నది. వెనుకకు తిరిగి చూడకుండా సుందరరావుతో వెళ్ళి కారెక్కింది

ఆ పిల్లవాడు వచ్చి రమ్మని పిలువటము-సరళ వెళ్తానని పడదాపడి వెళటము-అయిదు నిముషాలలో జరిగిపోయింది. తల్లికి వారించే ఆలోచన కలుగలేదు కాని వాళ్ళు వెళ్ళిన దగ్గర్నుంచి ఆమెకు ఒకటే ఆలోచన; భావనావరంపర ; తనను యింతటితో బ్రతవీయ డాదేవుడు ? ఈక్రొత్త సంక్షోభము తన ప్రాణం

మీదికి బయలుదేరిందేమిటి ?'' అలాగే కిటికీదగ్గర కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నది. రాత్రి తొమ్మిది....పది....కారు యింకారాదు. చీమ చిటుక్కుమన్నా కారాగిందేమోనని సంభ్రమము- ఎదురు చూడటముతో రాత్రి గడిచిపోయింది !

అంగడిలో తనకు కావలసిన సామాన్లు కొనుక్కొని సరళకు ఒక పెద్ద రబ్బరు బొమ్మ కొన్నాడు సుందరరావు. బిస్కట్లు చాకొలెట్లు కాగితపు సంచిలో పోసి చేతికిచ్చాడు. సరళ ఆనందభరితురాలయింది.

సుందరరావు తండ్రిని ప్రోత్సహించి సినిమాకు తోవత్తీశాడు. తనకు మిగిలిన ఈఒక్క కొడుకు మనసు చిన్నబుచ్చటము యిష్టములేక కేశవరావు బయలుదేరాడు.

సరళ సినిమా అసలు చూడలేకపోయింది. బిస్కట్లు చాకొలెట్లు తన దగ్గర ఉన్నవన్నీ తిన్నది. నిద్ర వచ్చినట్లున్నది. కళ్ళు నులుపుకుంటూ ఆవలించింది. మొదలు సుందరరావు- తరువాత కేశవరావు కాళ్ళమీద కూర్చోపెట్టుకున్నారు. ఆట సగమయింది. దీపాలు వెలిగించారు అప్పటినుంచీ తన చేతికి గుచ్చుకుంటున్న వస్తువేమిటీ అని యోచిస్తున్న కేశవరావుకు సరళ మెళ్ళో ఉన్న ముత్యాలహారములో బిళ్ళ కనబడ్డది. ఆశ్చర్యముతో ఆ పిల్ల తల ఒక పక్కకు జరిపి హారము ఊడదీసి చూశాడు అది రూపాయంత వెడల్పు బిళ్ళ; దాని చుట్టూ ముత్యాలు కెంపులు తాపిన చక్రమూ. ఒక పక్కకు బెట్టాను. అది నొక్కగానే రెండు తలుపులవలె తెరచుకొన్నది తలుపులకు రెండు వైపులా రెండు చిన్న చిన్న ఫోటోలు, వాటి కింద ఏవో సన్నటి అక్షరాలు అంకెలూను. కొకెను ఇంజక్షను యిస్తే గిల్లినా తెలియదు. ఆ బాబతేమో యీ హారము ! కేశవరావు దానిని చూస్తున్న కొద్దీ దిగ్భ్రాంతుడై బాహ్యస్మృతి లేకుండా అయిపోయాడు. ఈ హారము అతనికి చాలా పరిచయమైనదానివలె ఉన్నది ! తాను ఉమకు ప్రథమ సమావేశసందర్భంలో ఒక్క శరద్రాత్రి ఇచ్చాడు అటువంటి హారము ! అందువల్ల ఉమకు తనకు ఎంతో ప్రియమైనదావస్తువు. అందులో ఒక వైపు తన ఫోటో - మరొక వైపు ఉమ - ఆ లాకెటులో అమర్చాడు దానిని ప్రత్యేకంగా ఆర్డరు యిచ్చి చేయించాడు. రెండు తలుపులు నొక్కగానే బిళ్ళలాఉంటుంది. ఆరోజున ...యీ హారములో ... ఉమను స్వయంగా అలంకరిస్తూ... సిగ్గుతో ముడుచుకొనిపోయిన ఆమెను తానెంత విస్మయపరిచాడు ! కాలప్రవాహంలో తన వైవాహిక చరిత్ర అడుగునపడి, కథగా, గాథగా మారిపోయింది. పదహారు ఏళ్ళనాటి మాట ఆ హారమూ—దాని చరిత్రానూ !

అప్పటికప్పుడు తిరిగి యీ హారములో సమావేశమా తనకు! ఇది అదేనో-లేక మరొకటో! తనకీ మధ్య ఉమవంటి మనిషి-సరిగా ఆ ఎత్తు లావు....అదే రంగు....పోలిక....అంతా ఉమే అనుకోవచ్చు....కనబడ్డది! ఇప్పుడు ఉమ హారము వంటి హారము కనబడ్డది! ఈ మాయ ఏమిటి? ఇంతలోకే దీపాలు ఆరి పేశారు సినిమా కధ తిరిగి ప్రారంభించారు. కొత్త యోచనలతో-విస్మయంతో-హారస్పర్శవల్ల కలిగిన సంభ్రమంతో కేశవరావు సినిమా కథే చూడటములేదు.... అతడు చూసేది ఉమను....ఆమె హారాన్ని! జేబులోంచి టార్చి దీపము తీసి ఆ ఫోటోలను పరిశీలించి చూశాడు. ఒక వైపు తను- మరొక వైపు ఉమ కల్యాణపు బొట్టు పెట్టుకొని తీయించుకొన్న ఫోటోలవి. తమ పేర్లు. పెండ్లి తేదీ సన్నగా చెక్కి ఉన్నాయి. 'ఈ హారము వీళ్ళదగ్గరి కెట్లా వచ్చింది. అయితే ఈ తల్లీపిల్లా ఎవరు?'

సినిమా అయిపోయింది. అందరూ లేచారు. అందరితోపాటు తానూ లేచాడు పిల్లనెత్తుకొని.

సుందరరావు కారు ఎక్కుతూ ''నాన్నా! పెట్రోలు మాటేమిటి?''అన్నాడు.

''ఎట్లాగో సరిపెట్టుకుందాము. ఈ రాత్రివేళ ఆ సందులో నుంచి కారు పోనివ్వటమే కష్టము. ఈ పిల్లను తీసుకొని యింటికి వెళ్ళిపోదాము, రేపు చూడ వచ్చునులే'' అంటూ కారు పెద్ద రోడ్డు వైపుకు తిప్పాడు.

'నాన్నా ! ఆమె పిల్లను తొందరగా తీసుకొని రమ్మని పదిసార్లు చెప్పింది. ఈ అమ్మాయి ఒక రాత్రివేళ ఏడవదూ ?'' అన్నాడు సుందరరావు.

''ఏం ఫరవాలేదు. రేపు ఉదయమే వెళ్ళి ఆమెను తీసుకొని వచ్చి పిల్లను ఒప్పగించు'' అంటూ కారు యింటికి పోనిచ్చాడు.

సరళను ఒక మంచముమీద పడుకోబెట్టి తల దగ్గర ఒక పళ్లెంలో బిస్కట్లు పెట్టి ఉంచారు.

కేశవరావు తన గదిలోకి వెళ్లి పడకకుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అనంత మయిన సముద్రపుకెరటంవలె.... భావాలు ఉద్భవిస్తూ....అంతరిస్తూ....తిరిగి ఉద్భ విస్తూ.... ఉన్నాయి. సైకిలువలె మనసు గిరగిర తిరుగుతున్నది! ఎంతసేపు

యోచించినా తిరిగి మొదటికే రావటము జరుగుతున్నది. గ్రంథమంతా హృద్గత మైనప్పటికీ, మొదటిప్రశ్నకే జవాబు దొరకటంలేదు........ ఎప్పుడు తెల్లవారిందో అతనికి తెలియదు.

ఉదయము కారులో సుందరరావు వెళ్ళి ఆమెను రమ్మన్నాడు. ఆమెకేమీ అర్థము కాలేదు. "నీవు వచ్చేటప్పుడు పిల్లను తీసుకొని రాకపోయినావా ?" అన్నది.

"పిల్ల నిద్రలేవలేదు. మీరువచ్చి తీసుకొని వెళ్లండి" అన్నాడు. ఆమెకా కొత్తకథ అర్థము కావటములేదు. ఆమె జీవితమంతా కథలాగానే ఉన్నది. జరుగబోయేది ఏనాదిరి ఘట్టమో !

ఆమెను తీసుకొనివచ్చి డ్రాయింగురూములో కూర్చోపెట్టి లోపలికి వెళ్లి తండ్రికి చెప్పాడు. రాత్రి నిద్రలేనందువల్ల భారంగా అడుగులుపెట్టూ కేశవరావు వచ్చి కూర్చున్నాడు. ఆమెను చూడగానే ఒడలు జలదరించింది !

ఒక్కొక్క సందేహమూ తీరిపోతున్నది ! ఉమకూడా సరిగా.... కూర్చున్నా యిలాగే.... నిలుచున్నా.... యిలాగే.... ఉండేది !

ఆమె ! అంతులేని కన్నీళ్ళు కారుస్తూ.... ఆపాదమస్తకమూ వణికి పోతున్నది !

'చూడండి. అమ్మాయి యింకా నిద్రలేవలేదు. రాత్రి చాలా పొద్దు పోయిందని అటు రాలేక యింటికి వచ్చేశాము. అయినా మీ పిల్ల ఏడవలేదు' ఆమె ముఖము చూస్తూ మార్పు కలుగుతుందేమోనని గమనించాడు.

ఆమె తలన్నా ఎత్తలేదు.

'అమ్మాయి సినెమా చూడలేదు. వెంటనే నిద్రపోయింది.'

'.... ....'

'మాతో పంపేటప్పుడు ఆహారము పెట్టారెందుకు ? పోతుందేమోనని భయము వేసింది.' ఆత్రంతో తీవ్రంగా చూస్తున్నాడు ఆమె ముఖలక్షణాలను.

ముఖానికి చెయ్యి అడ్డము పెట్టుకొని. 'పిల్ల లేవకపోయినా నేను తీసుకొని వెళ్తాను. నాకు పనిఉన్నది.' అంటూ వణుకుతూ లేచింది.

"చూడండి, నేను ప్రమాదము తలపెట్టే వాణ్ణికాను మీ అమ్మాయి మెడలో ఉందే ముత్యాలహారము....అలాంటిదే మాది ఒక హారము పోయింది. ఆహారము ధరించే ఆమెకూడా పోయింది. ఆ రెండు యిప్పుడు దొరకవలసి యున్నవి. నేను వాటికోసము చాలా పరితపించిపోతున్నాను. ఒకవేళ నా జీవితంలో ఆ రెండు తిరిగి దొరకటము దుర్లభమయితే.... మీ హారాన్ని .. న్ని.... మా సుందుకు చూపించి.... నేను వాటికిచ్చే ప్రాముఖ్యము....వివరాలు తెలుపుతాను."

ఈ మాటలన్నీ ఆమె కళ్ళుమూసుకొని వింటున్నది. హారమును గురించి చర్చ వస్తుందేమోనని తనను పిలువటానికి సుందరరావు వచ్చినప్పుడే ఊహించింది! తాను ఒక్కసారి మారుపేరుతో....పట్టుపడకుండా....తన....దర్శనము చేసుకుందామని వచ్చింది! కాని ముఖము ఎత్తిచూసే ధైర్యము కలుగలేదు.

"ఆ హారము నాకు ప్రాణప్రదమైనది. పిల్లను యిస్తే తీసుకొని వెళ్ళుతాను." అంటూ లేచింది.

"ఈ హారము నాకు ప్రాణప్రదమైనదే! దానిసంగతి చాలా అనుమానంగా ఉంది. చూడండి....మీరెవరో....నేనెవరో....మీ లాకెట్టులో నా ఫోటో ఉన్నదే!"

".... ...."

"మరొకవైపు నేను దేవతగా చూసుకొనే మా ఉమ ఫోటో ఉన్నది. దానికి తగిన సాక్ష్యము— ప్రమాణములు ఉన్నాయి నా దగ్గర. ఆహారము మీదెట్లా అవుతుంది?" వాదనలోకి దిగితే ఏం జరుగుతుందో చూడాలన్న ఉద్దేశ్యంతో అన్నాడు.

"అది నాది. దయచేసి యిస్తే నేను వెళ్తాను. ప్రతిరోజూ ఉదయము దానిని చూస్తూ లేస్తాను. దానిని చూపెట్టుకొని జీవచ్ఛవములాగనయినా బతుకుతున్నాను.... " ముఖానికి కొంగు అడ్డము పెట్టుకున్నది. దుఃఖపు అలలు కాబోలు మనిషిని కదుపుతున్నాయి.

"నాకన్నీ తెలిశాయి. మొదట్లో పుకారేమో ననుకున్నా.... చాలా రోజులు అనుమానించాను. హాస్పిటల్లో డాక్టరు చేసిన వంచన గుప్తంగా విచారించాను. విన్న చాలా హింసించి లొంగదీశాడనీ, నాకు ఉత్తరము వ్రాయటానికి ప్రయ

త్నించిన నిన్ను చాలా బాధపెట్టాడనీ, క్లోరోఫారము ప్రయోగించి నిన్ను ఊరి నుంచి తీసుకొని వెళ్లాడనీ, అంతా తెలిసింది. అప్పుడప్పుడు అటువైపులకు వెళ్ళి స్వయంగా కనుక్కుందామని అనుకునేవాడిని. కాని ఆ డాక్టరు అప్పుడే నిన్ను తీసుకొని సెలవుమీద బొంబాయి వెళ్ళాడని తెలిసింది. మనసంతా ఒలికిన పాదరసమయి.... విరక్తి తోచింది. ఏంచేయాలో తోచలేదు. ఇలాగే....నెలలు....సంవత్సరాలు.... ఒకదాని తరువాత ఒకటి గడిచిపోయాయి. అప్పుడు మూడు నెలల పసికందు యీ సుందు.... చూశావా! పెద్దవాడయాడు!"

".... ...."

"నీవు యిక్కడికి ఎప్పుడు వచ్చావో తెలియదు. ఆ డాక్టరు చనిపోయాడని విన్నాను. కాని ముందుసంగతి దారి తెన్ను తెలియక స్తంభించిపోయాను. ఉమా! గుర్తుపట్టావా!" అన్నాడు. ఏకవచనప్రయోగం చేసిన తరువాత ఆమె ముఖము చూడాలన్న ఉద్దేశ్యంతో ధైర్యంతోనూ.

".... ...."

"నిన్ను మహాత్ముడి అస్థికలను నదిలో కలిపే దినము చూశాను. మొదలు చూసినప్పుడు నమ్మలేక పోయినాను. నా కళ్ళను నేనే అనుమానించాను."

".... ...."

"సుందును చూపి అయినా నీవు గుర్తు పట్టలేవా? నీవా యీడులో ఉన్నప్పటి ముఖమే వాడిది. గమనించలేదా?" ఆశాదృష్టితో ఆమెను తిలకించాడు.

"ఒకరోజు యింటిముందర సైకిలు తగిలి పడ్డదని చెప్పటానికి నా దగ్గర కొచ్చాడు. అనుమానము తగలటానికి అదే మొదలు. రెండవసారి వచ్చినప్పుడు బాగా నిర్ధారణకు వచ్చాను. ఈవేళ అడగగానే-వాని నోటితో అడగగానే నిరాకరించ లేకపోయాను. కాని.... నాకెందుకు బాధ కలుగజేస్తారు? ఆ పిల్లనివ్వండి... నేను వెళ్లాలి...." అని వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ కుర్చీలో కూలిపోయింది.

"ఉమా! నాసంగతి తెలియదూ నీకు? ఎక్కడుండేవాళ్లు అక్కడ ఉంటేగాని వాకు తోచదు తెలిసిందా అర్థము?"

"నేను.... .... ఏం లాభము? ....పిల్ల?"

"తెలుసు. పిల్లసంగతీ తెలుసు. జరిగిన యీ సంఘటనలో నీ భాగం ఎంతో తెలుసు. సందేహిస్తావెందుకు?"

"కాని నేను........ "

"నీవు నీవే! ఉమవే.... గోవిందరాజుల ఉమాదేవివే"

"అది ఒకనాటిమాట. కాని— ఇప్పుడు కాదు."

ఆమె ఆ కుర్చీలోనే స్పృహ కోల్పోయింది.